

Тыныбекова Ч.А.

МААЛЫМАТТЫК ТЕХНОЛОГИЯЛАР СТУДЕНТТИН
ЧЫГАРМАЧЫЛЫГЫНЫН ӨНҮГҮҮСҮНҮН ФАКТОРУ КАТАРЫ

Тыныбекова Ч.А.

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ
ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ СТУДЕНТА

Ch. Tynybekova

INFORMATION TECHNOLOGIES AS A FACTOR OF THE DEVELOPMENT
OF THE STUDENT'S CREATIVE PERSONALITY

УДК: 371.3:53

Макалада ЖОЖдо англис тилин окутууда маалыматтык технологияларды колдонуунун дидактикалык өзгөчөлүктөрүнө арналган. Теманын актуалдуулугу билим берүүнүн азыркы учурда маалыматташтырылышы, аны жекелештирүү, ошондой эле студенттерди социалдык тармактарды колдонууга массалык түрдө тартуу менен шартталган. Илимий макалада социалдык тармактардагы баарлашуунун эркин жана формалдуу эмес мүнөзүн, алардын идеологиясы менен шартталган жана чет тилин окутуунун формалдуу эрежелерин сактоо зарылчылыгы менен байланыштыруу маселеси каралган. Макалада виртуалдык социалдык тармактардын студенттерге англис тилин үйрөтүү каражаттары берилген. Эмгекте автор билим берүүнү да, бүтүндөй коомду да маалыматташтыруу жана компьютерлештирүү шартында англис тилин окутууда социалдык тармактарды колдонуунун айкын артыкчылыктары жөнүндө тыянакка келет. Автор белгилеген маалыматтык технологияларды колдонуунун артыкчылыктары: аудиториялык жана өз алдынча иштөөнү айкалыштыра билүү, окуу процессинин үзгүлтүксүздүгүн камсыздоосунда. Андан башка окутуучу менен студенттердин формалдуу жана формалдуу эмес өз ара аракеттенүүсүн айкалыштыруу, билим берүүнү жекелештирүү, интерактивдүү технологияларды ишке ашыруусунда.

Негизги сөздөр: англис тилине окутуу, жогорку окуу айы, интерактивдүүлүк, байланыш, жекелештирүү, маалымат технологиялары, билим берүүнү маалыматташтыруу.

Статья посвящена дидактическим особенностям применения информационных технологий в преподавании английского языка в вузе. Актуальность темы обусловлена возрастающей информатизацией образования, его индивидуализацией, а также массовой включенностью студенчества в использование социальных сетей. В работе решается проблема соотношения свободного и неформального характера общения в социальных сетях, заложенного их идеологией и необходимостью выполнения формальных правил обучения иностранному языку. Данная работа состоит в том, что виртуальные социальные сети рассматриваются как средство обучения студентов английскому языку. В работе автор приходит к выводу о явных преимуществах использования социальных сетей в обучении английскому языку в условиях информатизации и компьютеризации как образования, так и всего общества в целом. Плюсы использования информационных технологий, выделяемые автором: возможность сочетать аудиторную и самостоятельную работу, обеспечение непрерывности образовательного процесса, сочетание формального и неформального взаимодействия педагога и студента, индивидуализация обучения, реализация интерактивных форм обучения.

Ключевые слова: обучение английскому языку, высшее учебное заведение, интерактивность, коммуникация, индивиду-

дуализация, информационные технологии, информатизация образования.

The article is devoted to the didactic features of the use of information technology in teaching English at the university. The relevance of the topic is due to the increasing informatization of education, its individualization, as well as the massive involvement of students in the use of social networks. The paper solves the problem of correlating the free and informal nature of communication in social networks, laid down by their ideology and the need to comply with the formal rules of teaching a foreign language. This work consists in the fact that virtual social networks are considered as a means of teaching students English. In the work, the author comes to conclusions about the clear advantages of using social networks in teaching English in the context of informatization and computerization of both education and the whole society as a whole. The advantages of using information technologies, highlighted by the author: the ability to combine classroom and independent work, ensuring the continuity of the educational process, the combination of formal and informal interaction between the teacher and students, individualization of education, the implementation of interactive forms of education.

Key words: english language teaching, higher education institution, interactivity, communication, individualization, information technologies, informatization of education.

Азыркы учурдагы технологиянын өнүккөн заманында студенттер үчүн өз алдынча билим алууга үйрөнүү маанилүү болуп, алар өз ишмердигинде жаңы маалыматтык технологияларды кеңири колдонууда. Жогорку билим берүү системасына коюлган милдет болочок адистерди даярдоодо негиздүү өзгөртүүлөрдү киргизүүнү шарттайт. Өнүгүүнүн стратегиясы менен программаларда белгиленгендей, жогорку профессионалдык билим берүү системасы студенттердин креативдүү жөндөмдүүлүктөрүн, окуу жайын бүтүрүүчүлөрүнүн өз ордун таба ала тургандай көндүмдөргө жана билгичтиктерге ээ болушуна басым коет. Ал эми кайрадан каралып жаңыланган билим берүүнүн стандарты болочок адистердин компетенттүүлүгүн калыптандырууну көздөйт. Төмөндөгү багыттарга кошумча мүмкүнчүлүктөрдүн түзүлүшүнө шарт түзө алса, азыркы маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын киргизилиши максатка дал келет:

➤ Окуу маалыматтарынын кең көлөмүнө жеткиликтүүлүк;

➤ Окутулуп жаткан материалды көрсөтүү формасынын образдуу көргөзмөлүүлүгү;

- Окутуунун активдүү усулдарын колдоо;
- Маалыматтарды модулдук көрсөтүүгө киргизүү мүмкүнчүлүгү;

Төмөнкү дидактикалык талаптарды аткаруу: окуу материалдарын максатка ылайык көрсөтүү; окуу материалдарынын жетиштүүлүгү, көргөзмөлүүлүгү, толуктугу, азыркы талаптарга шайкеш келиши, структураларга бөлүнүшү [1, с. 74].

Окуу процессинде маалыматтык технологиялардын пайдаланылышы, биринчи кезекте, студенттин окуу материалдарына, окутуунун активдүү усулдарын колдоого, окутулуп жаткан материалдардын көрсөтүлүшүнүн образдуу көрсөтмөлүүлүк формасына, мындан башка дагы маанилүү факторлорго адаптацияланууга болгон жеке мүмкүнчүлүктөрүн, жөндөмдөрүн эске алып, окутуунун сапатын жогорулатат. Ошондуктан, биз компьютер студенттин чыгармачылык чеберчилигинин өнүгүшүнө көмөктөшүп, кесиптик жаңы чеберчилик, мүмкүнчүлүктөр менен окууга жол ачып, логикалык жана сынчыл ойломду өнүктүрүшү керек деген принципти колдойбуз.

Окуу процесси белгилүү бир программалык каражаттар менен иштей билүү жөндөмүнө эмес, аудио-видео, графикалык, тексттик, таблицалык ар кыл маалыматтар менен иштөө технологияларына багытталышы керек. Көп кырдуу компьютердик окуу материалдарынын – электрондук сөздүктөрдүн, маалымдамалардын, мультимедиялык окуу программаларынын, Интернеттин окуу жана аутенттик материалдарынын болушу, электрондук коммуникациялык каражаттардын өнүгүшү – тил үйрөтүү процессин максималдуу түрдө эффективдүү кылууга, маданияттар аралык коммуникацияларды жүзөгө ашыруу максатына багыттоого мүмкүнчүлүк берет.

Тил үйрөтүү багытындагы азыркы электрондук ресурстар төмөнкү окуу материалдарынын тобунда, программалык каражаттарда көрсөтүлүшү мүмкүн:

- электрондук сөздүктөрдө, алардын ичинде окуу сөздүктөрүндө;
- окутулуп жаткан тилдин аутенттик материалдарында;
- тил үйрөтүү үчүн адистештирилген окуу ресурстарында;
- электрондук коммуникациялык каражаттарда.

Бул топтордун ар бирин толуктаган окуу ресурстары төмөнкүдөй шартта пайдаланылышы мүмкүн: автономдук режимде (айрым компьютерде); сетте; Интернетте [2, с. 305].

Ар кыл көрүнүштөгү көп сандагы электрондук (компьютердик), ошондой эле басылма сөздүктөрдүн

көрсөтүлүшүнүн төмөнкүдөй түрлөрү кеңири жайылтылган: бир тилдеги түшүндүрмө сөздүктөр; котормо сөздүктөрү (эки тилдеги жана көп тилдеги); терминологиялык сөздүктөр, анын ичинде лингвистикалык (синонимдик, кыскартылган, сөз айкалыштары ж.б. у.с) сөздүктөр, билимдин жана ишмердиктин түрдүү тармактары (бизнес, илим, техника, медицина, билим берүү, массалык маалымат каражаттары, полиграфия ж.б.у.с.) боюнча сөздүктөр.

Электрондук окуу сөздүктөрү тил үйрөтүү, тандалма сөздөрдүн, сөздүк макаланын мазмунунун, кошумча сөздүк жана иллюстративдик материалдардын каражаты катары, ошондой эле курак-жашын, тил өздөштүрүү деңгээлин эске алып, студенттердин белгилүү бир тобуна багытталган интерактивдик көнүгүү катары өзгөчө баалуулуктарды көрсөтөт.

Үйрөтүлүп жаткан тилдин аутентикалык материалдары, башкача айтканда, алгач тил үйрөтүү багытына, ал тилди алып жүрүүчүлөр үчүн эне тилин түзүүгө багытталбаган материалдары көп кырдуу электрондук ресурстарда – газета, журнал, рекламалык материал, энциклопедия, маалымдама басылмалары, ар башка дисциплиналар боюнча окуу колдонмолору аудиоматериалдар түрүндө көрсөтүлгөн.

Тил үйрөтүү үчүн адистештирилген электрондук ресурстар төмөнкүдөй негизги эки вариантта көрсөтүлүшү мүмкүн [3, с. 39]:

- басылмалардын электрондук көчүрмөлөрү же кезегинде басылма түрүндө пайдаланыла турган компьютердин жардамында түзүлгөн электрондук тапшырмалар;
- интерактивдик окуу ресурстары.

Интерактивдик окуу ресурстары ар башка жолдор менен пайдаланылышы мүмкүн. Мисалы, окуу материалдарынын же окуу тапшырмаларынын гипертексттик уюштурулушу компьютер тарабынан көзөмөлдөнөт. Интерактивдик окуу материалдары тил үйрөтүү үчүн, материалдарды окуп үйрөнүүнүн ар башка этаптарына багытталып, көп сандагы ресурсу көрсөтүлгөн. Тил үйрөтүүнүн негизги этаптарындагы окуу материалдары менен иштөө: презентация, семантизация, машыгуу, көзөмөл болуп санала тургандыгы белгилүү.

Интерактивдик окуу материалдары бардык этаптарга да багытталышы мүмкүн; ар башка этаптарды үйрөнүү же бириктирүү, мисалы, машыгуу менен көзөмөлдү бириктирүү. Окуу материалдары менен иштөөнүн электрондук же автоматташтырылган окуу курстарында, электрондук окуу колдонмолорунда же окуу программаларында көрсөтүлгөн. Ошондуктан,

бул терминологиянын жардамында мындай окуу материалдарынын мазмундук көрүнүшүнүн, структурасынын өзгөчөлүктөрү так сүрөттөлбөгөндүгү белгиленши керек. Мисалы, интерактивдик тапшырмалар электрондук окуу куралдарына киргизилиши мүмкүн эмес. Ал эми окуу программалары машыгуу же көзөмөл этаптарынан (машыктыруучу-текшерүүчү программалар, компьютердик тесттер) турат ж.б.у.с.

Жеке окуу ресурстарынын катарында маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын ийгиликтүү интеграцияланылышы, тапшырмалардын аткарылышын колдоонуу, алардын аткарылышынын натыйжаларын баалоону камсыз кылган көмөкчү окуу материалдары окуу процессинде кызмат кылат. Маалыматтык технологиялардын пайдаланылышы аркылуу тапшырманы аткаруу процессин колдоо басылма же электрондук «иш баракчалары» же таблица, анкетаны, викторинаны, шаблондорду, тапшырмалардын аткарылышынын мисалын ж.б.у.с. толтуруу үчүн бланка түрүндөгү басылма таркатма материалдардын жардамында жүзөгө ашырылат. Окутууда берилген тапшырмалардын аткарылышынын натыйжаларын баалоо үчүн тапшырмалардын ар бир тибин баалоонун параметрлери, критерийлери кылдат иштелип чыгышынан турган баалоо бланкалары пайдаланылат.

Мындай баалоо бланкаларынын пайдаланылышы, айрыкча, маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын колдонулушу аркылуу аткарылган тапшырмалар үчүн өзгөчө мааниге ээ болот. Себеби, ал студенттердин ишмердигинде аткарылган тапшырмалардын жалпы түзүлүшүн баалаган кошумча аспектини киргизет [4, с. 145].

Электрондук коммуникация каражаттары (чат, маалыматтарды ыкчам алмашуу программалары, видеоконференциялар), асинхрондук коммуникациялар (электрондук капчык, дискуссиялык топтор, форумдар, электрондук жарыя тактайчалары) окуу процессинде, анын арасында, тил үйрөтүү үчүн пайдаланылат. Ушундай эле түрдөгү жалпыга жеткиликтүү ресурстар, адистештирилген окуу каражаттары (акысыз жана төлөм жүргүзүү аркылуу) окуу максатында пайдаланылышы мүмкүн. Адистештирилген коммуникациялык каражаттар (окуу курстарын башкаруу системасы, окутуунун виртуалдык чөйрөсү, адистештирилген форумдар) окуу тайпалары үчүн гана окутуудагы кызматташууну айкындаштырууга мүмкүнчүлүк жаратып, окуу процессине максатка ылайык багыт берет. Ошол эле учурда, тил үйрөтүү баалуулугу, жалпыга жеткиликтүү болгон электрондук коммуникация каражаттары үйрөтүлүп жаткан тилдеги реалдуу ком-

муникациялык тапшырмалардын аткарылышына, окутулуп жаткан тил чөйрөсүнө аралашууга көмөктөшөт. Азыркы турмуш, маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын өнүгүшү адамдан чет тилдерин өздөштүрүшүнүн таптакыр башка деңгээлин, оозеки жана жазуу түрүндө маалыматтарды ыкчам алмашуу билүү зарылдыгында чет тилин пайдалануунун жаңы шарттагы формаларын, ыкмаларын талап кылууда. Ошондон улам, чет тилин окутууда маалыматтык технологиялардын пайдаланылышы окуу тапшырмаларынын аткаруусунун эффективдүү ыкмаларынын бири болуп саналат. Окуу процессинде маалыматтык технологиялар: лексиканы, окууну, грамматиканы, жазууну, өлкө таанууну Интернет аркылуу окутууда ар башка максатта пайдаланыла тургандыгын турмуш көрсөттү.

Мыкты тажрыйбаларды эске алып, аудиториядан сырткаркы мезгилдеги маалыматтык-коммуникациялык технологияларды пайдалануунун негизиндеги студенттердин өз алдынча иштеринин окуу-усулдук жактан камсыздалышын максатка ылайык келет деп эсептейбиз. Изилдөө ишибиздин жүрүшүндө кайра өндүрүүчү (үлгү боюнча) долбоорлоо усулу пайдаланылды; Интернеттен алынган аутентикалык материалдардын негизиндеги реконструктивдик жана эвристикалык өз алдынча иштер колдонулуп, анын негизинде аудиториядан сырткаркы учурдагы студенттердин өз алдынча иштерин уюштуруу процесси изилденди.

Изилдөөбүздүн натыйжалары өз алдынча иш түшүнүгүн конкреттештирип, окуу курсун башкаруунун виртуалдык Moodle системасында көрсөтүлгөн чет тили боюнча тилдик эмес адистикте окуп жаткан 1-курстун студенттеринин өз алдынча иштерин уюштурууга алып келди.

Moodle – бул курстарды башкаруу системасы (Course Management system (CMS)). «Moodle» сөзү – бул (30дан ашык тилде окуу курстарын түзүүгө мүмкүнчүлүк берген «Модулдук объектиге багытталган динамикалык окуу чөйрөсү») «Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environmentге». Азыркы учурда Moodle төлөмсүз пайдаланылып, толуктоого жол ачкан ачык коду менен эркин таркатылган программалык пакет катары жайгаштырылат.

Moodlenin дизайны, иштелмеси төмөнкү концепцияларга базалаштырылган окуунун өзгөчө философиясына негизделген: [5, с. 290].

❖ Конструктивизм – айлана-чөйрө менен өз ара кызматташуу процессинде адамдар өзү үчүн жаңы билимди «конструкциялайт».

❖ Студенттер окуу процессинде кандайдыр бир чыгарманы жараткан учурда артыкча эффективдүү болушун конструкционизм бышыктайт.

❖ Социалдык конструктивизм: бул түшүнүк жогоруда айтылган идеяларды мүчөлөрү биргеликте иштеп, топ мүчөлөрүнүн ар бирине предмети жана маңызы бөлүнө турган «чакан маданиятты» түзүп, билим берүүсүн калыптандырган топко чейин жайылат. Ким болбосун, мындай маданиятка качан аралашпасын, ал үзгүлтүксүз, көп пландуу окуу процессине туш келет.

Курска катышкан студенттер тапшырмаларды аткарып, курстагы башка студент, окутуучу менен пикир алышат. Ал эми конок сайттагы курс менен тааныша алат. Бирок материал ага жеткиликтүү болбойт.

Moodle чөйрөсү курстун мазмундук жактан толукталышы үчүн төмөнкүдөй куралдарды сунуштайт:

1. Курсту толуктоо, редакциялоо. Окутуучу тарабынан студенттер үчүн кыскача түшүндүрмөсү менен саламдашуу тексти, жаңы форумдагы курс боюнча окуу башталганы жөнүндөгү маалымат тексти, курсту окуп үйрөнүү боюнча иш чаралардын графиги (MS Word форматында таблица түрүндө), курстун окуу программасы (MS Word же PDF форматында), курстун темасы боюнча (MS Word же MS PowerPoint форматында) теориялык окуу материалдары, студенттер үчүн сунушталган курстун темасы боюнча 10-15 Интернет ресурстарынын аннотацияланган тизмеси жайгаштырылат. Материалдардын мындай жайгаштырылышы студенттерге курс жөнүндө толук түшүнүк берип, өздөрүнүн алдына окуу максатын, тапшырмаларын коё билүү, өзүнүн убакытын пландаштыруу, өзүнүн прогрессин болжолдоо мүмкүнчүлүгүн жаратат.

2. Веб-баракча ресурстарынын, шилтемелердин киргизилишинин толукталышы. Ресурстардын мындай түрү Moodle чегинде өзүнчө веб-баракчасынын түзүлүшүн жеңилдетет. Бул айрыкча, Moodleде жайгаштырылган HTML-редактор пайдаланылган болсо өзгөчө ыңгайлуу болот. Себеби, ал HTMLдин баардык мүмкүнчүлүгүн, анын ичинде, JavaScriptти да пайдаланууга жол берет. Бул этапта студент маалымат издөө үчүн убактысын коротпой, аутентикалык материалдар менен өз алдынча иштей алат. Ошентип, окуп үйрөнүүгө материалдын мазмуну кеңейтет.

3. Форум студенттердин аткарган тапшырмаларынын жарыяланышына, алардын окутуучу менен биргеликте студенттер жүргүзгөн талкуусуна арналат. Мындай пикир алышуу студенттерге сынчыл ой жүгүртүүгө, башка студенттердин иштерин эле эмес,

өзү аткарган иштерди да баалоо, өз алдынча иштерди аткаруунун оптималдуу ыкмаларын тандап алуу мүмкүнчүлүктөрүн берип, бүткүл өмүрүндө өзүн-өзү өнүктүрүүгө, өз алдынча билим алууга умтулууга түрткү болот. Эреже катары, бул жерде инсандын чыгармачылык потенциалына жол ача турган чыгармачылык мүнөздөгү иштер жайгаштырылат. Чат алдын ала убактысы аныкталган окуу процессинин катышуучуларынын онлайн карым-катышын уюштурууга мүмкүнчүлүк жаратат. Ал «акыл-эс чабуулу», дискуссия, ролдук оюн, консультация, курстун тапшырмасынын аткарылышынын талкуусу болушу мүмкүн. Аны өткөрүү мөөнөтү, убактысы жаңылык форумунда, студенттердин электрондук капчыктарында автоматтык түрдө кайталанат. Бул ишмердиктин негизги артыкчылыктары: окутуучу чат-бөлмөдө кимдер отурганын көрүп туруп, иш чарага ким канчалык деңгээлде катышып жаткандыгын байкап, андан соң тиркелип сакталган маалыматтарды анализдеп, баалай алгандыгында.

4. Тесттердин түзүлүшү. Бул бөлүмдө текшерүү, жетишүүнү эске алынышынын ачык системасын түзүү каралган. Ошентип, татаалдык деңгээлине жараша тестти аткаруу убактысын аралыгын чектеп, тестирилөө учурунда экранга киргизилген тапшырмалардын катарын, сынакка берилген тапшырмалардын тартибин, тесттен өтүүгө жасалган аракеттин санын, баа коюунун жол-жоболорун, тестирилөө режимин – текшерүү же үйрөтүү жолун аныктай алат. Ошондой эле студенттин тестирилөөдөн кийин түрдүү формадагы (балл, комментарий, туура жооп, өзүнүн жооптору) натыйжаларды алууга мүмкүнчүлүгү болот. Тесттер «ачык» жана «жабык» формаларда түзүлүшү мүмкүн.

Уюштуруунун мындай түрү баардык студенттер менен иштөө зарылдыгына жараша (фронталдык) мүмкүнчүлүгүнүн кеңейтип, индивидуалдык же тайпалык окууну жүргүзүүгө мүмкүнчүлүк берет. Ошондой эле окуу процессин дифференциалдаштыруу мүмкүнчүлүгүнүн кеңейишине жеткирет.

Студенттердин өз алдынча ишмердүүлүгүн уюштуруунун максаты болуп, алардын дисциплина боюнча өз алдынча проблемаларды чечүү билгичтиктерин калыптандыруу саналат. Бул, ар бир студент өзүнүн жыйынтыктарын анализдеп, өзү кандайдыр бир чечимге келип, мүмкүнчүлүктөрүнө ылайык коррекцияларды киргизип, оңдоп түзөйт дегенди билдирет. Андыктан мугалим аркылуу даярдалган методикалык материалдар студенттин өз алдынча берилген тапшырманын мазмунун аныктоосуна, анын аткаруу-

нун алгоритмин түзүп ишке ашыруусуна, келип чыккан жыйынтыктарга анализ жүргүзүүсүнө өбөлгө түзөт [6, с. 89].

Студенттердин өз алдынча иштеринин эффективдүүлүгүнүн жогорулашына бирден бир таасир этүүнүн жолу болуп, алардын уюштуруучулук жөндөмдөрүн калыптандыруу саналат. Өз алдынча иштин бардык процесси ошол ишмердүүлүктүн логикалык-психологиялык талаптарына шайкеш келген болсо анда алынган акыркы жыйынтык алдын ала коюлган максатка жакын болот. Чыгармачылык ой жүгүртүүнү калыптандыруунун, өркүндөтүүнүн негизги жолдорунун бири болуп чыгармачылыкты талап кыла турган тапшырмалардын бүтүндөй бир системасын иштеп чыгуу жана эффективдүү түрдө колдонуу саналат. Мындай тапшырмалар студенттерге предметтин спецификалык түшүнүктөрүн өздөштүрүүгө, моделдештирүүнүн методдорун пайдаланууга, алардын логикалык ой жүгүртүүлөрүн жана таанып-билүү жөндөмдүүлүктөрүн өркүндөтүүгө жардам берет.

Адабияттар:

1. Асанов М.А. Инновационные технологии организации и контроля учебного процесса в ВУЗе [Текст] / М.А. Асанов // Проблемы высшего образования в КР и некоторые пути их решения: Науч.-практ. пособие ОшГУ им. М.М. Адышева. - Ош, 2009. - 77 с.
2. Атакеева А.А. Организация СРС в рамках культурной коммуникации [Текст] / А.А. Атакеева. // Организация самостоятельной работы в высшей и средней школе: теория и практика: Мат. научно-мет. конф. - Бишкек: КРСУ, 2000. - С. 303-307.
3. Бейшеналиева У.У. Окуу процессинде мультимедиялык технологияны колдонуп, студенттердин маалыматтык компетентүүлүгүн калыптандыруу [Текст] / У.У. Бейшеналиева // Известия ВУЗов. - Бишкек, 2008. - 38-40 б.
4. Ерен, О. Жогорку класстарда өз алдынчалык ишмердүүлүктүн өзгөчөлүктөрү жана анын өнүгүү деңгээли [Текст] / О. Ерен, М.К. Асаналиев. / Известия ВУЗов. - Бишкек, 2008. № 1-2. - 143-145-бб.
5. Анисимов А.М. Работа в системе дистанционного обучения Moodle: учебное пособие. - Харьков, ХНАГХ, 2009. - 2-е изд. исп. и допол. - 292 с.
6. Сыдыкова Т.М., Карабаева Э.С. Тайпада иштөө студенттердин өз алдынча иштөөсүнүн бир түрү катары. // Известия вузов. - Бишкек, 2015. - 87-90-бб.